

Az Állami Egyházi Hivatal értékelése az 1956 után kialakult egyházpolitikai helyzetről ^[1]

Az egyházak, felekezetek és szekták ellenőrzésére, korlátozására 1951-ben felállított Állami Egyházi Hivatal (ÁEH) iratanyaga a rendszerváltoztatás után lényegében maradtéktalanul a levéltárakba került. Az alábbiakban egy feltehetően 1958-ból származó, Miklós Imre részére készített dokumentumot adunk közre, amely az egyházak 1956 utáni helyzetéről, az egyházpolitikában kialakult körülményekről tájékoztatja a Hivatal elnökhelyettesét.

Bevezetés

Az egyházak, felekezetek és szekták ellenőrzésére, korlátozására 1951-ben felállított Állami Egyházi Hivatal (ÁEH) iratanyaga a rendszerváltoztatás után lényegében maradtéktalanul a levéltárakba került. A megyei egyházi elnökök által keletkeztetett iratokat a megyei levéltárak vették át, míg a központ irattárát a Magyar Országos Levéltár. Az iratoknak csak a központra jellemző speciális része az „Adattár”, vagy „Archívum”. Itt helyezték el azokat a könyveket, folyóiratokat és egyéb kiadványokat, valamint olyan iratokat, amelyek segítették a hivatal munkatársainak napi munkáját. A dokumentációs anyag rendkívüli gazdagsága mellett adalékokat szolgáltat az elsődlegesen politikai feladatokat végző Hivatal dolgozóinak egyházi, vallási ismereteiről, „szakmai” felkészültségéről. Az Állami Egyházi Hivatal megalakulásától kezdve gyűjtötte azokat a dokumentumokat, amelyek a napi munkavégzéshez elengedhetetlenül szükségesek voltak, ugyanis egyes kérdések megválaszolásához fontos támpontot nyújtottak. Ezeket a dokumentumokat az általuk Archívumnak nevezett szervezeti egységben őrizték, amely a könyvtárat is magában foglalta. A Hivatal első Archívuma a feljegyzések szerint 1956-ban megsemmisült, illetve szétszóródott. A forradalom leverését követően továbbra is gyűjtötték az Archívum anyagát, és igyekeztek felkutatni minden olyan dokumentumot, amely a Hivatal szakmai és politikai munkájához segítséget adott, ezzel fokozatosan bővítve az állomány profilját. Az Adattárban őrzött különböző egyházi, vallási, filozófiai, politikai kiadványok mellett jelentős mennyiségű irat is elhelyezték. Közülük kiemelkednek a különféle összefoglaló jelentések, helyzetértékelések. Az alábbiakban egy feltehetően 1958-ból származó, Miklós Imre részére készített dokumentumot adunk közre, amely az egyházak 1956 utáni helyzetéről, az egyházpolitikában kialakult körülményekről tájékoztatja a Hivatal elnökhelyettesét.

1. A katolikus egyház

A magyar katolikus püspökök közül többen már Mindszenty József esztergomi érsek, bíboros 1956. október 30-ai kiszabadulása előtt, a forradalom napjaiban megbízható vikáriusokkal, irodaigazgatókkal cserélték le az Állami Egyházi Hivatal által a püspöki aulákba helyezett ún. békepapokat. Mindszenty József miután alá helyezve állította vissza az Állami Egyházi Hivatal önállóságát. Az egyházi megbízottakat minden egyházmegyéből visszavonták, tevékenységüket a megyei tanácsok munkatársai folytatták. Az ÁEH-t látszólag a második vonalba helyezték azzal, hogy alárendelték a Művelődési Minisztériumnak, de sem személyi állományában, sem pedig módszereiben, feladataiban nem történt változás, az Egyházi Hivatal továbbra is az egyházak ellenőrzésére hivatott csúciszerv maradt. A püspöki aulákból visszarendelt személyek tulajdonképpen olyanokra kompromittálódtak, népszerűtlenné váltak, hogy visszahívásuk lényegében szükségszerű lépésnek is tekinthető. Egyébként már 1957 januárjában újabb „ellenőröket” kaptak az egyházmegyék, ezúttal miniszteri biztosnak nevezték őket, de feladataik megegyeztek a korábbi egyházi hivatali megbízottakéval.

A forradalom leverését követően az Állami Egyházi Hivatalban lassan indult meg a munka. Horváth János, az ÁEH elnöke 1956 decemberében három alkalommal is kérte Grósz József kalocsai érseket, hogy keresse fel Budapesten. Mivel az érsek a meghívásoknak nem tett eleget, Horváth személyesen utazott Kalocsára december 18-án. A megbeszélésről Grósz József másnap levélben értesítette püspöktársait.

Az Elnöki Tanács 1956. évi 33. törvényerejű rendelete 1956. december 31-ével szüntette meg az Állami Egyházi Hivatalt, és azt a Művelődési Minisztérium Egyházi Hivatalaként alakította újjá. Három év múlva az Elnöki Tanács 1959. évi 25. törvényerejű rendelete 1959. június 2-tól ismét a Minisztertanács felügyelete alá helyezte állította vissza az Állami Egyházi Hivatal önállóságát. Az egyházi megbízottakat minden egyházmegyéből visszavonták, tevékenységüket a megyei tanácsok munkatársai folytatták. Az ÁEH-t látszólag a második vonalba helyezték azzal, hogy alárendelték a Művelődési Minisztériumnak, de sem személyi állományában, sem pedig módszereiben, feladataiban nem történt változás, az Egyházi Hivatal továbbra is az egyházak ellenőrzésére hivatott csúciszerv maradt. A püspöki aulákból visszarendelt személyek tulajdonképpen olyanokra kompromittálódtak, népszerűtlenné váltak, hogy visszahívásuk lényegében szükségszerű lépésnek is tekinthető. Egyébként már 1957 januárjában újabb „ellenőröket” kaptak az egyházmegyék, ezúttal miniszteri biztosnak nevezték őket, de feladataik megegyeztek a korábbi egyházi hivatali megbízottakéval.

Az MSZMP IKB Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. március 5-én tárgyalta a Horváth János egyházi hivatali elnök által előterjesztett egyházpolitikai kérdéseket.

Az elnök szerint az egyházak és az állam kapcsolatát az ellenforradalom előtt a normális, jó viszony jellemezte. Csak az ellenforradalom idején sikerült az egyházaknak, elsősorban a katolikus egyház reakciós elemeinek magukhoz ragadni a vezetést. Horváth János azt javasolta, hogy azokat a reakciós, megbízhatatlan papokat, akiket a főpapok az állammal lojális békepapok eltávolítása után egyházi hivatalhoz juttattak gyorsan el kell távolítani az aulákból. Az államnak eleve nagyobb határozottságot és erőt kell mutatnia az egyházi állások betöltésénél. A legreakciósabb püspököket internálni kell, egyházi működést nem lehet engedélyezni számukra, helyettük káptalani helynökök kerüljenek az egyházmegyékbe. (Badalik Bertalan veszprémi püspököt 1957 augusztusában internálták Hejőcse.) Az egyik legfontosabb, hosszú időre meghatározó intézkedésként az Elnöki Tanács az előterjesztést követően rendkívül gyorsan kiadta az 1957. évi 22. számú törvényerejű rendeletet az egyes egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulásról. Minden olyan kinevezéshez, megbízáshoz, elmozdításhoz, amelyek a pápa hatáskörébe tartoztak, ezután a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának előzetes hozzájárulása kellett. A művelődési miniszter hozzájárulása kellett a püspökök által foganatosítható kinevezésekhez, áthelyezésekhez. Már ekkor határozottan felvetődött az egyházon belüli „haladó papok” támogatása is, akiket szerephez akartak juttatni az országos békemozgalom különböző egyházi tagozataiban. Szóba került az Országos Békemozgalom Katolikus Bizottságának megalakítása, sőt annak hetilappal (Katolikus Szó) való támogatása is.

A Hivatal elképzelései szerint a katolikusoknak is a protestáns egyházak békeaktivitásához hasonló mozgalmat kellene kiépíteniük. Ez lényegében új néven, új szervezetben, de a régi békepapok által alkotott bizottságként működött volna az Országos Békebizottság kereteiben. A katolikus püspökök ezt a változatot elutasították, és egyéni elképzeléssel álltak elő. Ennek értelmében egy bizonyos fokig önállóságot élvező új szervezet jött létre, és ennek keretei közt folyt a katolikus békemunka. Az 1950-ban állami segítséggel életre hívott Katolikus Papok Országos Békebizottsága feloszlott, helyette létrejött az Országos Békebizottság Katolikus Bizottsága, amelyben a legfőbb szerep a Hamvas Endre csanádi püspök elnöklété alatt korábban exponált békepapoknak jutott. Emellett megalakult Grósz József elnöklétével az Opus Pacis mozgalom, amely elvileg önállóan működött, de összhangban az Országos Békebizottsággal és annak Katolikus Bizottságával.

Az Opus Pacis életre hívásában kétségkívül nagy szerepet játszottak a katolikus főpapok, de lényegében minden az Egyházi Hivatal tervei szerint történt. Horváth János 1958. május 5-én aktuális egyházpolitikai beszámolójában teljesen egyértelműen nyilatkozott: „Az ellenforradalom következtében felbomlott katolikus papi békebizottság helyett létrehoztuk [a szerző kiemelése - Sz. Cs.] a püspöki karral az Opus Pacis bizottságot.”

2. A református egyház

Az 1956-os októberi események a református egyházban is éreztették hatásukat. 1956. október 31-én a Református Megújulási Mozgalom nevében felkérték Ravasz Lászlót, hogy vállalja a megújulás lelki irányítását. 1956. november 1-jén Budapesten, a Teológiai Akadémia Dísztermében a református egyház lelki és szervezeti újjáépítésére Országos Intéző Bizottság alakult. Az egyház megújulása, munkája biztosítása, nyugalma érdekében lemondásra szólították fel azokat az egyházi vezetőket, akik az állam és az egyház kapcsolatát károsan befolyásolták, az egyházat kiszolgáltatták az államhatalomnak és belülről bomlasztották. Az Országos Intéző Bizottság felhívására egymás után adták be lemondásukat a korábban kompromittált egyházi vezetők.

Ravasz László „a Magyarországi Református Egyház útja - a Református Megújulási Mozgalom programja” címmel egy tervezetet készített és 1956 karácsonyán körlevél kíséretében szándékozott terjeszteni, amire azonban már nem kerülhetett sor. Az Egyetemes Konvent elnökségi tanácsa 1957. január 26-i határozata szerint az egyházon belül az 1956. október 23-i státust kellett visszaállítani. Január 31-én Pap László, a Budapesti Református Teológiai Akadémia dékánja lemondásra kényszerült. Február 9-én Ravasz Lászlónak is el kellett hagynia a fővárost, visszavonult Leányfalura. Március 22-én a tiszántúli egyházkerület esperesi és gondnoki értekezlete Debrecenben tartott ülésén elhatározta magát a Megújulási Mozgalomtól, bizalmát fejezte ki Péter János püspök iránt, és kérte, hogy az egyházkerületi közgyűlésig foglalja el püspöki hivatalát, aki ezt elhárította. A tiszántúli esperesi és gondnoki értekezlet kifejezte háláját Bereczky Albert püspöknek, a konvent és a zsinat lelkészi elnökének. Április 12-én a Duna melléki esperesi és gondnoki értekezlet törvénytelennek nyilvánította az 1956. november 1-jét követő lemondásokat, akárcsak az 1956. november 16-i Egyházkerületi Tanács határozatát, amely elfogadta Bereczky Albert lemondását és Ravasz László jogfolytonosságra alapozott visszahívását. Az értekezlet Bereczky Albertet tekintette a törvényes püspöknek. 1957. március 31-én megjelent a Reformátusok Lapja című országos hetilap, április 11-én megalakult az Országos Béke Tanács Református Bizottsága. 1957. december 30-án a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hét református egyházi vezetőt a Magyar Népköztársaság Zászlórendjével tüntetett ki az „ellenforradalom” alatti helytállásuk miatt. Több lelkész, segédlelkész és teológiai hallgató volt ugyanakkor letartóztatásban, sokan álltak rendőri felügyelet alatt is. December 31-én hajnalban Győrben kivégezték Gulyás Lajos volt levéli református lelképásztort a mosonmagyaróvári eseményekben játszott szerepe miatt.

Mivel Péter János nem foglalta el a tiszántúli egyházkerület püspöki székét, az egyházkerület 1958 márciusában Bartha Tibort választotta püspökéül. Bereczky Albert is lemondott püspöki tiszteréről és Kálvin téri lelkészi állásáról 1958. december 31-i hatállyal. Az egyházkerület Szamosközi Istvánt, a Budapest-északi egyházmegye esperesét, a Reformátusok Lapja szerkesztőjét választotta püspökéül. A keskeny út teológiáját hamarosan felváltotta a szolgálat teológiája.

3. Az evangélikus egyház

Az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága 1956 augusztusában Galyatetőn ülésezett, ahova nyugati küldöttek is beutazási engedélyt kaphattak. Az ülés hatással volt az evangélikus egyház helyzetére is. A Legfelsőbb Bíróság 1956. október 5-én hatálytalanította az Ordass Lajos püspök ellen 1948-ban hozott ítéletet. Az evangélikus egyetemes törvényszék október 8-án rehabilitálta az igazságtalanul elítélt püspököt. Október 9-én az országos esperesi értekezleten Vető Lajos rangidős püspök jelentős reformokat jelentett be, de ezek már nem valósultak meg, mivel az október 23-án kitört forradalom következtében november 1-jén jelentelen volt benyújtani lemondását az egyházegyetemnek. Dezséry László már október 30-án lemondott és elismerte, hogy Ordass Lajost igazságtalanul fosztották meg hivatalától.

A tekintélyes püspök ezután ismét elfoglalta szolgálatát. Ordass Lajos püspök 1957. február 6-án iktatta be az Északi Egyházkerület új vezetését, Turóczy Zoltán püspököt és Mady Zoltán kerületi felügyelőt.

A forradalom és szabadságharc leverését követően, amint az Egyházügyi Hivatal is újra működőképesé vált, Horváth János elnök közölte Ordass Lajos püspökkel, hogy az evangélikus egyházban történeteket elfogadja az állam, de egy év múlva az egyház egész vezetését eltávolította az államhatalom az 1957. évi 22. törvényerejű rendeletre hivatkozva.

Az ÁEH elnöke követelte az evangélikus egyház hatékony részvételét a békemozgalomban és a Hazafias Népfrontban. 1957. november 27-én Grnák Károly személyében kormánybiztost nevezett ki az evangélikus egyház ügyeinek ellenőrzésére.

Az állam ismétellen semmibe vette az evangélikus egyház jogait és autonómiáját. Az 1956 őszén történt lemondásokat nem fogadta el az 1957. évi 22. törvényerejű rendelet alapján. Vető Lajos lemondását is semmisnek tekintették, majd Mihályfi Ernő egyetemes felügyelő is visszavette hivatalát, és 1958 januárjában a főtítkári tisztségbe visszahelyezték Grünvaldsky Károly lelkészt is. Az Elnöki Tanács Darvas József kerületi felügyelő kérésére kinyilvánította, hogy nem hagyja jóvá Dezséry László 1956. október 30-án benyújtott írásbeli lemondását sem. Ezzel Ordass Lajos püspöki tisztségét megszüntnek tekintették.

Az iratot a formahű közlés elveinek megfelelően tesszük közzé a mai magyar helyesírás és központozás szabályainak figyelembevételével. Javítottuk az olyan, a szöveg fogalmozóját, gépelőjét is jellemző hibákat, mint például súlyította-sújtotta. Ugyanakkor a személynevek hibás írásmódját (pl. Mindszenty-Mindszenti, Shvoy-Shwoy stb.) változatlanul hagyjuk, mivel árulkodnak az egyházpolitikusok felkészültségéről.

Források

Az Állami Egyházügyi Hivatal a forradalom utáni egyházpolitikáról.

Miklós e[ltárs]

Tájékoztató az ellenforradalom után néhány egyházpolitikai eseményről.

1./ Az ellenforradalom után kialakult egyházpolitikai helyzet, az állam és egyházak viszonya.

a./ Az [római] k[atolikus] egyházban.

Az rk. egyházban, az ellenforradalom alatt, az egyházi reakció, élén Mindszentivel, az egyházon belül alapos restaurációit igyekeztek végrehajtani. Az ellenforradalom fegyveres leverése után is részben ez nyilvánult meg, hogy az egyházon belül a reakció van hatalmon, s mint ilyen az imperializmus támogatójaként nyilvánul meg. Az ilyen püspökök utasításai, (pl: Shwoy, Badalik, stb.) az államhoz lojális viszonyuló papokat sújtottak kiközösítéssel, különböző egyházi címek megvonásával. A püspökök néhány tagja, (pl: Grósz érsek, Hamvas püspök) az ellenforradalom alatt, de különösen utána viszonylag nyugodtan, illetve tartózkodással voltak az ellenforradalommal szemben. Ez a magatartásuk számításból, az egyház történelmi tapasztalatából indult ki, nem kapkodták el intézkedéseiket, ilyen értelemben nem is követték Mindszenti. A püspöki kar ezen tagjaival indult meg az egyház és állam közötti tárgyalás, míg a reakciós szárny mereven elzárkózott és a lojális papok helyére olyan személyeket neveztek ki, akikről bizonyosak voltak, hogy a Kormányt nem fogják támogatni, pl: XII. kerületben Küllös plébános helyére Zakár András, Mindszenti volt titkárárt tették.

Mindszenti az amerikai követségről is küldött még intézkedéseket, és ennek egyik aktív végrehajtója volt Szabó Imre segédpüspök, aki igyekezett rábeszélni a békepapokat, hogy tegyenek eleget Mindszenti utasításának. A püspökök az Egyházügyi Hivatal próbálkozásai ellenére hónapokig nem voltak hajlandók az állam képviselőivel tárgyalni.

Az egyház ilyen magatartását igyekezett a Vatikán még erősíteni azokkal a dekrétumokkal, melyeket a történelem folyamán egész szokatlan módon küldött az országba.

Az első dekrétum 32 vezető békepapot sújtott kiközösítéssel, áthelyezéssel, mivel a papi békemozgalomban aktív politikát végeztek. Majd június végén újabb három dekrétum érkezett, ezekben a pápa 30 napi gondolkodási időt adott a három országgyűlési képviselőnek, hogy mandátumukról lemondanak, vagy kiközösít, valamint ezzel párhuzamosan a másik kimondja, hogy Magyarországon az rk. egyházhoz tartozók semmilyen politikai munkát nem vállalhatnak.

Azon túl, hogy ezek kizárólag a békepapokat sújtották, nyilvánvaló volt, hogy a Vatikán nem tűri, hogy az rk. egyház támogassa a szocializmus építését, a Kormányt. Nyilvánvaló volt, hogy ezek a dekrétumok, - bár vallási kontönsben jelentkeztek - valójában politikai jellegűek, s mint ilyen a Kormány nem engedte végrehajtani.

Ezzel egyidejűleg az állam megtette a szükséges intézkedéseket azokkal az egyházi személyekkel szemben, akik az ellenforradalmat aktívan támogatták, törvényes úton felelősségre vontuk őket. Az egyházmegyékhez miniszteri biztosokat nevezett ki és a püspökök minden intézkedését csak az állam hozzájárulása után valósíthatták meg.

b./ A protestáns egyházaknál.

A református egyháznál hasonló volt a helyzet az ellenforradalom alatt és utána, mint az rk. egyháznál. Az egyház vezetőit életveszélyes fenyegetésekkel kényszerítették lemondásra, így Bereczky Albert és Péter János püspököket és helyüket Ravasz László nyugdíjas püspök vette át, valamint Papp László teológiai dékán vitt vezető szerepet. Mindketten már az ellenforradalom alatt felvették nyugati egyházi vezetőkkel a kapcsolatot, s biztosították azokat, hogy az egyház meg fog „újulni”, és támogatják az ellenforradalom „vívmányait”. Budapesten leváltották azokat az espereseket és lelkészeket, akik az államhoz lojálisak voltak, pl: Hajdú

Péter és Szamosközi István espereseket. Az állam tárgyalásra szólította fel Ravaszt és Papp Lászlót, válaszuk kirívó volt, ilyen megjegyzéssel, pl. ki az a Horváth János. A református teológia hallgatói közül többen aktív részvevői voltak az ellenforradalomnak.

Nyilvánvaló, hogy itt is az államnak határozott fellépése volt szükséges ahhoz, hogy a rendet helyreállítsa, így Ravasz Lászlót és Papp Lászlót egyházi funkciójából eltávolította, az ellenforradalom aktív tagjai a törvény előtt feleltek tetteikért és egy ideiglenes esperesekből álló bizottság végezte az egyház irányítását, ezekkel tárgyalat az állam. A tárgyalások eredménye volt többek között, hogy Bereczki püspököt, Hajdú és Szamosközi espereseket visszahívták, továbbá a leváltott lelkészeket visszahelyezték előző beosztásukba.

Ma már Budapesten a református egyházban Bereczki püspök és Hajdú Péter, valamint Szamosközi esperesek józanabb magatartása és irányítása tapasztalható a lelkészek munkájában.

Az Országos Béketanács keretében megalakult a református békebizottság, vezetésében Szamosközi esperes is részt vesz, és mint az egyházi lap szerkesztője segítséget ad a lelkészeknek a béke és a szocializmus ügyének támogató tevékenységükben.

A református békebizottság tartott egy békegyűlést, ahol határozatban elfogadták, hogy lelkészi, igehirdető tevékenységükben munkálják a moszkvai békekiáltványt, támogatják a Kormányt a szocializmus építésében, a béke védelmében.

Ezzel kapcsolatban, a lelkészi munkakörökben vitákat szerveztünk, ahol elítélték az ellenforradalmat, valamint a szocializmus építésének támogatásáról tárgyaltak. Tapasztalatunk szerint több problémánk van, amit csak többszöri beszélgetéssel lehet megoldani, pl.: a XV. kerületben Benkő István lelkész elmondta, hogy beszélne a szocializmusról, de nem tudja hogyan, mert hívei bizonytalanul látják a jövőt. Véleményem szerint a lelkész mag [!] is; vagy a XIX. kerületből Ablonczy Dániel lelkész így nyilvánult meg: „az egyház vezetőitől jelentek meg cikkek a szocializmussal kapcsolatban, de nem adtak kellő útmutatást ahhoz, hogy az igehirdetésben hogyan használják fel. Persze van ma is olyan lelkész, mint a XIX. kerületben Kiss Ernő, aki ma is a nyugati kapcsolatokat ápolja, azt tekintti példaképének. Ezért javasoljuk teológus professzoroknak, hogy egy munkaközösségben dolgozzák ki azokat a teológiai tételeket, melyben teológiailag is indokolják, hogy az egyház helyesen cselekszik, ha a szocializmus építését támogatja.

c./ Az evangélikus egyháznál az ellenforradalom alatt a reakció nem maradt tétlenül, az egyházon belül itt is megindult egy „tisztogatási” folyamat, melynek egyik aktív tényezője, - amit csak ma látunk teljes valóságában - Ordas Lajos püspök és a közvetlen tábora volt, pl: Vető püspököt életveszélyes fenyegetésekkel lemondatták.

A világi vezetésben is „tisztítást” végeztek, a Mihályfi Ernőt egyetemes felügyelői tisztéről, valamint Darvas Józsefet a déli kerület felügyelői tisztéről leváltották. Azonban az ellenforradalom után Ordas püspök első között ismerte el az Egyházügyi Hivatalt, annak jogait, tárgyalásokat folytatott. A Lutheránus Világszövetség főtitkárával úgy tárgyalt akkor, hogy maga is bizonyította, hogy az országban vallásszabadság van és a Kormány képviselőivel meg lehet egyezni. Valójában, már akkor azon mesterkedett, hogy az államot megkerülve a jelentősebb egyházi funkciókban a maga reakciós lelkészeit választassa meg. Ezt készítette elő a lelkészek és hívek körében. A lojális lelkészek és Vető püspök tekintélyét igyekezett lejártni, egyházilag lehetetlenné tenni. Ma már az is világos, hogy kereste Mindszentivel a kapcsolatot és közös nevezőre jutottak abban, hogy az egyházak nem támogathatják a Kormányt és harcolni kell velük szemben.

Az evangélikus egyházban ma bonyolultabb a helyzet, mint a reformátusoknál. Az állam hozzájárult Ordas püspökségéhez azzal, hogy Ordas nem engedi a reakciót előtérbe kerülni és nem engedi a haladó emberek félreállítását. Ennek ellenére Ordas az akkori helyzetet kihasználva, a nyugati egyházi felfogásnak megfelelően, a haladó erőket leváltotta és helyükbe reakciós személyeket állított; pl: a sajtónál Groó Gyula helyett Botta István lelkészt. Olyan közvéleményt igyekeztek kialakítani, hogy csak akkor tud az egyház létezni, ha ordas a püspök.

Az Egyházügyi Hivatal többször figyelmeztette Ordast, hogy hagyjon fel az ilyen módszerrel és törekedjen arra, hogy a haladó lelkészeket, Vetőt állítsák vissza. Ennek jegyében a múlt év novemberében tárgyalások folytak, ahol Ordas reakciós politikáját nyíltan leleplezték és rámutattak arra, hogy Ordas mint püspök azt hangoztatta, hogy az egyház ne politizáljon. A gyakorlatban az ellenkezőjét végezte azon túl, hogy a haladó lelkészek helyére reakciós felfogásúakat állított, politikailag kiszolgálta a nyugati egyházi körök vezetőit, a Lutheránus Világszövetségben támogatja a reakciós nyugati politikát. A „nem politizálunk”, Ordasnál azt jelentette, hogy nem támogatják a szocializmust, de támogatják a kapitalizmust. Jellemző erre, hogy az egyház kapott segílyt kapitalista országokból, az egyház sajtója nem győzte cikkeiben köszönni és dicsérni, viszont az NDK-ból küldött egyházi segély, ami 1 millió forint értékű volt, arról meg sem emlékeztek, vagy Ordas vezetésével járt küldöttség USA-ban, hónapokig vezércikkben foglalkoztak, viszont a Kínában járt egyházi küldöttségek útjával kapcsolatban az Egyházügyi Hivatal fellépésére jelentek meg cikkek.

Mindezek mutatják Ordas reakciós felfogását és a tárgyalások azért szakadtak meg, mert Ordas ezeket nem látta be. Ezért az Egyházügyi Hivatal a lelkészek előtt nyíltá tette Ordas reakciós politikáját és felvázolta, hogy ezzel tulajdonképpen Ordas az egyházat szembe akarja állítani az állammal.

Szükséges, hogy a lelkészek és a hívek tudatában legyenek, hogy Ordas nélkül is van egyházi élet, és Ordas bele akarja vinni az egyházat egy tragédiába, és az állam fellépése ezt a tragédiát akadályozza meg.

A haladó lelkészekből az Országos Béketanács keretében megalakítottuk az evangélikus békebizottságot, ennek mind szélesebb bázisa van a lelkészek körében. Ez év elején tartottak békegyűlést, ahol a reformátusokhoz hasonlóan elfogadták a moszkvai békekiáltvány támogatását és a Kormány szocializmust építő, békét védelmező politikájának támogatását.

Az egyházvezetésbe visszakerült Vető püspök és Grünvaltszki főtitkár, valamint Mihályfi Ernő, mint egyetemes és Darvas József, mint kerületi felügyelők. Azonban jelentős segítséget kell biztosítani, hogy az egyházi személyek tekintélye helyreálljon és ezzel párhuzamosan Ordas püspök reakciós politikájával megbukjon.

Az egyházak akkori magatartásával, valamint azokkal az eseményekkel, melyek az elvtársak előtt is ismertek, pl. az iskolákban megindult harc a hitoktatással kapcsolatban, az úttörők vörös nyakkendő viselése ellen. Valamint az értelmiség egy részének reakciós szándékú befolyásolása, pl. a pedagógusok kisebb része támogatta a kötelező hitoktatás bevezetését, a volt egyházi iskolákban megjelentek a papok és volt szerzetesek azzal, hogy leváltják az igazgatót s maguk, vagy számukra megfelelő pedagógust állítottak helyükre. Az orosz nyelv oktatásának beszüntetése. A vallásszabadság olyan értelmű követelése, hogy az egyházak kapják vissza ingatlanaikat és követelték a szerzetesrendek visszaállítását. A protestánsok hasonlóan visszakövetelték a volt egyházi iskolákat és persze vagyonukat. Sorolhatnánk még tovább ezeket a követeléseket, amelyek azt mutatták, hogy a vallásszabadság cégére alatt az egyházak politikai hatalmukat akarták visszaszerezni. Nyilvánvaló volt, hogy az egyházak egységesen arra törekedtek, hogy kultúrharcot provokáljanak az államhatalommal szemben.

Ezzel a Kormánynak jelentős erjét le akarták kötni, elvonni a gazdasági élet helyreállításától azzal, ha nem is tudják megakadályozni, de lényegesen lassítanak a konszolidációt. Ezzel együtt kívinnék a tömegek elé, hogy a Kormány nem tudja feladatát betölteni. Így szükséges volt, hogy ebbe a harcba ne menjünk bele, az egyházak ezt a céljukat ne tudják elérni. Olyan intézkedéseket tettünk, mely a tömegek jogos vallási igényeinek kielégítését eredményezték, és ezzel párhuzamosan az egyházi reakcióval szemben keményen felléptünk. Azzal, pl., hogy a hitoktatást Minisztertanácsi rendelettel szabályoztuk, a hívők megnyugodtak és a későbbiek során - miután az állam ezt következetesen betartotta - az egyházi reakciót érte vereség, mert a tömegek látják, hogy állításaik valótlanok, amit az államról híreszteltek.

2./ A volt papi békemozgalom és békepapok helyzete, velük való foglalkozás, a katolikus békebizottság és az „Opus Pacis” megalakulása, egyházi személyek kiténtetése.

Az előbbi pontban érintettük, hogy az ellenforradalom alatt és után az egyházak vezetői, de a hívek reakciós részéről is heves támadás indult a lojális és haladóbb szellemű személyekkel szemben, így a katolikus papok békemozgalmával szemben is. A különböző egyházi intézkedések ezeket sújtották és az állam arra az álláspontra helyezkedett, hogy figyelembe véve az adott belpolitikai helyzetet a békepapokat megvédi minden reakciós szándékkal szemben. Ezért nem engedélyezte a Mindszenti utasításainak végrehajtását, a Kormány törvényerejű rendeletet adott kis, melyben kimondja, hogy plébánosokig bezárólag csak az állam hozzájárulásával helyezhetnek át és nevezhetnek ki papokat. Továbbá a pápai dekrétumok kihirdetését, azok végrehajtását nem engedélyezte, mivel azok is a papi békemozgalom vezetőit és a lojális papokat sújtották. Igaz, hogy többen a békepapok közül át lettek helyezve, de ez az eljárás a törvény szerint lett végrehajtva és az érintett papok maguk is kérték, hogy járuljunk hozzá, mert a szembehelyezkedésünk helyzetüket nehezítené. Kétségtelen, hogy ilyen körülmények között, bizonyos mértékű pozíció hátrányt szenvedtünk. A kibontakozás érdekében ezt meg kellett tenni és a későbbiek során ezt a pozíciót vissza kell szerezniük. Ma Budapesten ott tartunk, hogy a 14 jelentős helyből az ellenforradalom után 8 veszteségünk volt. Ebből négyet visszaszerztünk, s még négy helyet kell megoldanunk. Hozzá kell tenni, a négy pap vidéki viszonylatban első plébániákon vannak, pl: Vértes Andor Visegrádon, Babocsa Andre Monoron, stb. A vezető békepapok közül, pl: Horváth Richárdot mint kiközösített papot funkcióba állítottuk Endrei püspökkel a Ferenciek-terére templomigazgatónak és egyben az Eklézsia szövetkezet igazgatójának. Hasonló a helyzet Berezstóczyval míg Mag Béla az Opus Pacis országos ügyvezető igazgatója lett.

A békepapokat nemcsak erkölcsileg támogattuk és védtük meg a püspökökkel szemben, hanem anyagilag is biztosítottuk, hogy hátrányos helyzetbe ne kerüljenek.

Az állam a békepapok ügyének teljes egyházi és politikai pozíciók visszaállítására törekedett és törekszik, ennek megfelelően tárgyalunk a püspökökkel. Kétségtelen, hogy ma sincs teljesen megoldva a békepapok ügye és ez viszonylag hosszú ideig tartó harc, bizonytalanságot váltott ki a békepapok egy részében. Különösen a vidékieknél áll fenn, ezeket kisebb mértékben vontuk be a harcba, nem ismerik azokat a tárgyalásokat, melyeket a püspökkel az ügyükben folytattunk és ennek a hatása bizonytalanságot vált ki bennük. Mindezeket figyelembe véve, véleményünk szerint a békepapok helyzete ma lényegesen kedvezőbb és biztosak vagyunk abban, hogy a közeljövőben rendezni tudjuk helyzetüket.

A volt papi békemozgalommal kapcsolatban el kell mondanunk, hogy már az ellenforradalom előtt felvetődött úgy a békepapok, mint az Országos Béketanács részéről, hogy bár a vezetők lojalisak, ennek ellenére nem tudja betölteni feladatát, hogy időszzerű és a jobb békemozgalmi munka érdekében a papi békebizottságot néhány püspök bevonásával kiszélesítsük, pl. Hamvas Endre csanádi püspökkel.

Az ellenforradalom után, amikor a püspökökkel a tárgyalások megindultak, az egyházak békemozgalmi tevékenységének szervezését azzal kezdtük, hogy a püspöki kar tagjaival is tárgyaltunk, hogy bevonjuk őket is a vezetésbe, két okból kifolyólag. Egyrészt ha a püspökök is részt vesznek a vezetésben, a papok nincsenek semmilyen egyházi felelősségre vonásnak kitéve, a Vatikán felé a püspökökre hárul a felelősség. Másrészt az egyházi hierarchia bevonása azt is eredményezi, hogy a papság és [a] hívek többségét is hozza. Amelyik pap kimarad, annak reakciói szándékai nyilvánvalóak és azokkal szemben kíméletlenül fellépünk. Ilyen körülmények[ből] és megfontolásokból kiindulva alakult meg az Országos Béketanács keretében a Katolikus Békebizottság, vezetője Hamvas püspök, tagjai a békepapok, pl: Beresztóczy, Mag Béla, Mihácz és nem békepapok, pl. Szörényi dékán.

Ezzel egyidejűleg alakult meg az „Opus Pacis”, aminek egy országos intézőbizottsága van, élén Grósz érsekkel, Hamvas Endre püspökkel, de viszont itt is a püspökökkel egyenértékű vezetők Beresztóczy, Mag Béla, Mihácz. Így biztosított, hogy a volt békepapok, mint azonos értékű vezetők a püspökökkel együtt, az Opus Pacis végrehajtsa az országos Béketanács, de a Hazafias Népfőnt programját is. Mivel Grósz érsek és Hamvas püspök tagjai a H[azafias] N[épfőnt] Országos elnökségének, éppen úgy, mint Horváth Richárd, Beresztóczy, így a Hazafias Népfőnt ülésén elfogadott programot Grósz érsek az egyház, de az Opus Pacis nevében is elfogadta, joggal elvárhatjuk ennek, munkájukban való érvényesítését. Az Opus Pacis sorsa ma még nincs eldőltve, hogy milyen mértékben tud feladatának eleget tenni. Csak a püspökök szándékára bízni a mozgalom sorsát nem lehet, mert azt már tapasztaltuk, hogy eltér a tervezett szándéktól. Véleményünk szerint az Opus Pacis úgy fogja feladatát betölteni, amilyen mértékben az állami szervek, - így az elvtársak is ennek lényegét a papok előtt feltárják, illetve amilyen mértékben segítjük, hogy a várakozásnak megfelelően.

A békepapok ebben sokat segíthetnek, mint a mozgalmon belül lévők, az állami szervekkel együtt, hogy eredményesen működjék. Tapasztalatunk szerint a békepapok egy része nem segíti olyan aktivitással, mint amit az állam joggal elvár tőlük. Arra hivatkozva, hogy nem akarnak feltűnni, nem akarnak a püspökkel, vagy a hívekkel szembekeverülni, a tevékenységükben nem domborítják ki eléggé a béke a szocializmus feladatait, pl. II. kerületben Rimóczi Özséb plébános, IX. kerületben Királdi József plébános, XI. kerületben Ormai Gusztáv plébános, XII. kerületben Dér Gyula plébános, V. kerületben Láng Alán templomigazgató, XV. kerületben Vígh Tivadar káplán, XXII. kerületben Ásguti Ádám esperes plébános. A gyakorlat azt mutatja, hogy a kerületi Pártbizottságon, vagy Tanácselnök elvtársakkal készségesen beszélgetnek, és ezzel el is végezték feladatukat. Ennek eredménye, hogy az ingadozó papok - akik egyébként felszólításra munkájuk a béke, a szocializmus gondolatát - ma sem végzik [feladatukat], mert látják a volt békepapok passzivitását. Nem jó módszer az sem, hogy a békepapok azon fáradoznak, hogy a számukra nem „megfelelő” papokat el akarják távolítani közelükből. Pl. a XV. kerületben Erdős plébános és káplánja Vígh Tivadar mindenkit megkeresnek azért, hogy Falu Imre lelkész helyezték el a kerületből, és többet fecsegnek róla, mint ami valójában van. Tény, hogy Faluból soha nem lesz békepap. Ha azonban megmondjuk Falunak, hogy maradhat, míg lojalisan viszonyul és a békepapok befolyásolják - úgy gondolom - jobb megoldás, mintha ez az idősebb és beteges pap helyett egy aktívabb, hasonló felfogású kerül a helyére. Azt megértjük, ha konkrét kifogás van ellene, hogy akkor távolítsuk el. Véleményem szerint az ilyen megoldás jobb. Ezt a példát azért hoztuk fel, hogy a békepapok feladata nem a szembeállítás, hanem minél több pap bevonása a békemozgalomba és hivatkozzanak a püspök állásfoglalásaira.

Az Opus Pacis békegyűlést tartott és ezen elfogadott határozatuk konkrét tennivalót ad minden papnak. A határozatból három pontot emelnék ki azzal, hogy ennek munkálását az elvtársak is kérjék számon a kerület papjaitól.

- 1./ Támogatjuk a kormányt a magyar nép jólétére irányuló törekvésében, hazánk és a világ békéjének előmozdításában.
- 2./ Támogatjuk a leszerelés ügyét, a katonai tömbök felszámolását, a nagyhatalmak tárgyalását, az atomfegyverek eltávolítását és a kísérleti robbantások azonnali beszüntetését, az atomenergia békés célokra való felhasználását.
- 3./ Hirdesse minden katolikus pap őszinte szívvel és ápolja mindennapi munkájával a békét és teljesítse híven népünk és a világ népeinek békeessége érdekében a béke szolgálatát. Nevelje híveit a haza szeretetére, becsületes munkára, a társadalmi és magántulajdon védelmére, a több kenyér, nyugodtabb élet és magasabb műveltség megvalósulásának érdekében.

Ezen túl olyan igényt vessünk fel, amit a kerület végez el. Gondolunk olyan esetekre, amikor társadalmi úton valósít meg egy bizonyos feladatot: pl. fák ültetése, játszótér létesítése, stb.

De jelentős segítséget adhatnak a papok erkölcsi probléma helyes magyarázatával, pl. mondják ki szűzében, hogy az a munkás, aki a gyártól jogtalanul eltulajdonít egy szerszámot, épp olyan bűn, mint valakinek a személyi tulajdonát venné el. A hazaszeretkedésében beszéljenek arról nyíltan, hogy elítéljük azokat, akik elhagyták az országot és most pénzért hamis híreket, valótlan dolgokat állítanak az ország életéről, fejlődéséről. A béke ügyét szolgálja az a pap, aki a híveit a becsületes munkára, az emberek szeretetére és megbecsülésére neveli. Ítélik el azokat, akik nem a becsületes munka útján szerzett jövedelemből akarnak megélni, hanem más munkájának gyümölcséből rabolnak el. Foglalkozzanak a család ügyével, hogy azok a becsületes szülők, akik a keresetüket a családjukra fordítják, és nem azok, akik könnyelműen eldorbézolják. Azok munkájuk valójában őszinte akarattal a békét, akik munkahelyükön és otthon mindenkor becsülettel teljesítik kötelességüket. Legyen mondanivalójuk az ellenforradalomról, és ne kerüljessék különböző jelzőkkel, hogy októberi események, stb.

Itt kívánunk kitérni arra a problémára, amit Grósz érsek, majd a későbbiek során több haladó rf. [!] és protestáns püspök és lelkész kitérítése okozott, talán az elvtársaknál is. Ismeretes az elvtársak előtt, hogy az ellenforradalom után az rk. egyház részéről a püspöki kar és annak nevében Grósz érsek milyen nyilatkozatokat tett és azok a vállalkozások a békemozgalom, valamint a Hazafias Népfőnt keretében, amit a kitérített papok vállaltak. Továbbá az ellenforradalom által mutatott magatartásuk tették indokolttá, hogy a Kormány kitérítést adományozott. Másrészt ezek a vezető egyházi személyek kitérítése belpolitikai szempontból azt is jelentik a vallásos tömegek felé - ami ma még elég nagy Budapesti viszonylatban is - hogy az egyház tud az államhatalommal együttműködni és a Kormányt támogatni, így bennük sem lehet gatlás. Külpolitikai jelentősége is van. A nyugati országokban állandóan az egyház üldözéséről, a vallás betiltásáról fecsegnek és ennek egyik cáfolata az ilyen kitérítése adományozása. S nem utolsó sorban az a tény, hogy a kitérített egyházi személyek közelebb kerülnek a Kormányhoz, és több felelősséget éreznek a Kormánnyal szemben. Ezek azok a befektetések, amelyekből a jövőben profitálhatunk.

3./ A hitélet alakulása.

Megítélésünk szerint az ellenforradalom utáni időszakot az egyházak jól felhasználták arra, hogy a hitéletet növeljék. Erre lehetőségük több tényezőből adódik, pl. az ellenforradalom alatt a tömegekbe olyan közvéleményt vittek, - reakciói szándékkal - hogy az egyház tudja kialakítani a helyes erkölcsi felfogást, csak az egyház tudja az ifjúságot megfelelő erkölcsi szemlében nevelni. Az ellenforradalom tán az egyház keretei között látták megvalósíthatónak azt a politikai követelést, amit az ellenforradalom felvetett. Az egyházak különböző igényekkel léptek fel, amit az állam olyan mértékben teljesített, ami valójában a hívek jogos vallási igényeinek kielégítését jelentette. Véleményünk szerint erre szükség volt, mert az egyházak ma olyan társadalmi jelenségek, amit likvidálni nem lehet, számolni kell jelenlétükkel, tevékenységükkel. Olyan mértékű „engedményt” adhatunk és adunk, amelyek nem jelentenek elvi engedményt, nem jelentenek új egyházi módszerek és új alkotások megvalósítását, kizárólag a szokásos, illetve hagyományos vallási igények kielégítését engedélyeztük.

Több jel mutatja, hogy az egyházak hitélete növekedett, pl. Budapesten 1956/57 tanévben az általános iskolákba 9,6%, míg 1957/58 tanévben 37,7%, vagy a gimnáziumokba 0,008%-ról 9%-ra emelkedett a hitoktatásra jelentkező tanulók száma, nőtt a templomi látogatások száma, erre jellemző példát a Fővárosi Tanács életéből is vehetünk, pl. a munkába jövet előtt több dolgozó betér a Szerviták templomába. A pedagógusok és orvosok miselátogatása is növekedett. Ezek leírhatók az egyházak anyagi bevételeinek kb. 5-6%-os emelkedéséből, ez Budapesten 1 évre kb. 350-400 ezer forint többletet jelent az *esztergomi egyházmegye viszonylatában*. Tapasztaljuk úgy is, hogy több értelmiségi dolgozó és egyetemi hallgató kér engedélyt a püspöktől egyházilag tiltott könyvek olvasásához. A templomépítési kérelmek növekedésében is, pl. a XII. ker. Farkasrét, XX. ker. Újtelepről, a XVIII. kerületből, VI. kerületből.

Az ifjúsággal való foglalkozás növekedése megnyilvánul a templomi katekézis magyarázatban, ami sokszor az illegális hitoktatás mértékét is eléri, legutóbb a belvárosi és a Krisztina-téri templomokban tapasztaltuk. Felszaporodott a templomi énekkarok és ministráns gyerekekkel való foglalkozás a II. ker. Rét utcai, a Bazilikában, a Bakáts téri és a XIII. ker. Pozsonyi úti templomokban, a XXI. ker. Csepel I. plébánián, stb. Néhány példát hozunk arról, hogy a prédikációkban és gyóntatásokon hogyan nyilvánulnak meg a papok, akikkel szemben eljárunk, de hatása ma is érvényesül a hívek egy részében. Az I. ker. Krisztinában, valamint a II. ker. Rét utcában a múlt évben lelki gyakorlatot tartottak, ahol Barlai Szabolcs volt ciszter szerzetes - aki jó szónok egyébként - az alábbi szöveget mondta prédikációjában: „A Krisztust hívó fiatalok tábora felkelt, s elérte, hogy azoké lett a jövő, akik szabadok, jók, szeretetben és bátorságban élő erős emberek akarnak lenni. A vallásos ifjúságnak fel kell készülnie a küzdelemre, abban a szent elszántságban, hogy ha kell, fiatal életüket feláldozzák szent eszméikért.

A VII. ker. piarista kápolnában dr. Albert István a Szentlélek eljövételéről prédikált és többek között ezeket mondott: „A szentlélek ma is teremtett hőseket abban a fiatalságban, amely itt van a templomban közöttünk. Erre a fiatalságra büszkén és boldogan nézhet az ország. Ezek a fiatalok szépek és erősek, szellemileg is nagyszerűek.”

A XIII. ker. Élmunkás téri templomban Simon Gyula káplán a gyóntatószékben így nyilvánult meg: „Ne törődjék a világ folyásával. Csak az Isten és az anyaszentegyház parancsait kövesse. Ne legyen külön véleménye a kommunizmusról. Az egyház nem akarja a kommunizmust, tehát maga is tartsa bizonyosnak, hogy a kommunizmus rossz, akárhogy is próbálkoznak vele.”

Az V. ker. Szerviták templomában Fundéliusz atya prédikációjában - bár azóta Zuglóbá helyezték - így nyilvánult meg: „Lehet, hogy az élet külsőségeiben ezután is fejlődik tovább, mint ahogy eddig volt. Lehet, hogy változás nem lesz a külső életbe most sem. De a lelki, a katolikus erkölcsiség új fordulata most kétségtelenül

bekövetkezik, azért kell felkészülni és válik szükségessé a bátor katolikus kiállás."

Egyébként ez több prédikációban, különböző fogalmazásban, de mindig megtalálható annak hangoztatása, hogy „bátor katolikus kiállás” vagy „harcos megnyilvánulás”.

A fenti megállapításokhoz szükséges hozzátenni azt, hogy a hitélet növekedésénél, véleményünk szerint az egyházak valójában új tömegeket is megnyertek, viszont nagyrészt a hitélet aktivitása abból is adódik, hogy a vallásos emberek nyíltabban és őszintebben nyilvánulnak meg vallási életük gyakorlásában, mint az ellenforradalom előtt.

4./ Az állam anyagi támogatása az egyházaknak.

Ismeretes az elvtársak előtt, hogy a különböző egyházakkal kötött megállapodások értelmében az állam a papok részére vállalta, hogy 15, illetve 20 éven keresztül államsegélyt biztosít és ezt 5 évenként 25%-kal csökkenti. Ez a megállapodás abból indult ki, hogy ez idő alatt, mivel az egyházak anyagi alapját az ingatlanok jelentették, - és ezt társadalmi tulajdonba vettük - hogy új létesítmények megteremtéséhez átmenetileg az állam anyagi segítségét nyújt az egyházaknak. A 25%-os másodszori csökkentés ez évben vált időszerűvé. Amikor az egyházak anyagi alapjait felmérték, kiderült, hogy az államnak ezzel a csökkentéssel a lelkészek és papok megélhetése bizonytalanra vált, ezért fordultak a különböző egyházak vezetői a Kormányhoz azzal a kéréssel, hogy a államsegély 25%-os csökkentés nélkül folyósítsa továbbra is. Az Egyháziügyi Hivatal mérlegelve az egyházak vezetőinek kérését, tett javaslatot a Párt és Kormány felé, hogy a kérésnek helyt adjanak azzal, hogy mint rendkívüli államsegélyt folyósítsa, tehát a megállapodás elvi alapját érintetlenül hagyva 1 évre adja meg. Megítélésünk szerint ez a befektetés az állam részéről gazdasági és politikai szempontból indokolt, mert az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy az ilyen anyagi segélyek megadásával az egyházak vezetőire, de még inkább a lelkészkedő papságra igen jó hatással van, az állam és egyház viszonyának munkálásában. Ennek megadásával is növekszik az állam befolyása az egyházak életébe és működésükbe, a hívek zöme - akik becsületes munkások - az állam jóindulatát látják benne, így ez a tény is közelebb hozza őket a Párt és állam célkitűzéseikhez. Az államnak Budapesten ez összegszerűen 1 évre az rk. papoknak kb. 1 200 000 Ft, a protestáns és izraelita lelkészeknek 1 évre 450 000 Ft többletkiadást jelent. Véleményünk szerint ez a többlet kiadás politikailag hasznos befektetés, viszont ez a haszon olyam értékben fog növekedni, amilyen mértékben azt felhasználjuk.

Ehhez kapcsolódik a templomok helyreállítására és restaurálására fordított összegek problémája. Budapesten a múlt évben 15 millió és ez évben 12 millió forintot fordítottunk erre a célra. A múlt évben az ellenforradalom okozta károkat állítottuk helyre, míg ez évben a helyreállítás mellett a műemlék templomok restaurálására is biztosítottunk fedezetet. Az egyházak ezt a restaurálást a maguk erejéből anyagi hiányában nem tudják elvégezni, így a műemlék védelem szempontjain túl, ennek is hasonló politikai céljai vannak az egyházi személyek, de még inkább a hívek felé.

5./ Vallásszabadság kérdése.

Már az előbbieken érintettük, hogy az állam milyen intézkedéseket tett a vallásszabadság kérdésében és milyen elvi megfontolásból indult ki. A szocializmus építése közben is számolni kell az egyházakkal, mint társadalmi tényezőkkel. Tömegebefolyásuk eléggé nagy, tehát nem helyezkedhetünk arra az álláspontra, hogy ideológiájuk ellenséges, politikailag reakciós, ezért rövid úton likvidáljuk. Ebből az indoklásból kiindulva, melyet a Szovjetunió példája is mutat, a Párt irányítása alapján arra az álláspontra helyezkedtünk, és az ellenforradalom után olyan intézkedéseket tettünk, amelyek a hívő emberek jogos vallási igényeinek kielégítését jelentették, pl: a hitoktatás és hittanbeiratás rendezése, egyházi sajtó, a rádió egyházi felőrlájának biztosítása, stb. Ezek nem az ellenforradalom vívmányainak kielégítése, mert ezek az igények már előtt is megvoltak, csak nem adtuk meg. Akkor az olyan intézkedések a Párttal és Kormánnyal szemben a tömegekben ellenszenvet váltott ki, míg ma ezeknek megadásával feloldottunk egy olyan politikai feszültséget, ami az ellenforradalom előtt megvolt.

Ezek az intézkedések azonban nem azt jelentették, hogy új egyházi módszerek bevezetését eredményezheti vagy, pl. a szerzetesrendek, egyházi iskolák, ifjúsági és különböző egyházi tömegszervezetek visszaállítását, új egyházi objektumok létesítését jelenthetik. Kétségtelen, hogy az egyházak részéről volt ilyen igény. Viszont korlátozzuk az egyházak működését. Azonban az ilyen követelések megtagadása nem okoz az állam és a tömegek között sem politikai, sem ideológiai feszültséget, az ellenforradalom óta te intézkedések tapasztalatai ezt bizonyítják.

A vallásszabadság biztosításánál arra törekedtünk, hogy külön válasszuk az egyház igényét, a vallásos hívők igényétől, és a vallásszabadság biztosításánál azt vizsgáljuk mindenkor, hogy az adott társadalmi és politikai igények lehetővé teszik, illetve kívánatos-e annak biztosítása. Álláspontunkban nem helyezkedtünk arra, pl. hogy az Örökimádási templomot nem építjük fel, mert az ellenforradalom pusztította el, ebben az esetben a hívőkkel szemben véténénk, de ez nem jelenti azt sem, hogy most a berendezést is cseréljük ki egy szebbre, mert ez a helyi plébános kívánsága.

Természetesen a vallásszabadság biztosítása nem jelenti azt, hogy az egyházon belül található reakcióval szemben akárcsak enyhítsük is a harcot. Azt a legkövetkezőekben folytatjuk, és minden megnyilvánulással szemben fellépünk, ha szükséges, adminisztratív úton is. Ma sem engedhetjük meg, hogy pl. volt szerzeteseket, vagy szerzetesnöket felhasználjanak a hitélet növelésére, a hittanórákon filmet vetítsenek, az ifjúságot különböző illegális foglalkozásokra bevonják, a lojális papokat lejárássák, stb. Az egyházak részéről mindig meg lesz a reakciós törekvés, bármennyire is mondjuk és munkáljuk az egymás mellett élés lehetőségét.

Befejezésül tájékoztatni kívánjuk az elvtársakat arról, hogy ma Budapesten 550 rk. és 120 protestáns lelkész, valamint 12 szekta 60 lelkéssel tevékenykedik a hitélet fejlesztése érdekében. Ehhez hozzá kell számítanunk a volt szerzeteseket és szerzetesnöket, akik az egyház munkáját nagy gondossággal támogatják, mint különböző egyházi alkalmazottak, (sekrestyés, kántor). Különösen az ifjúság körében, felhasználva a régi kapcsolataikat, fejtenek ki széleskörű tevékenységet. A volt szerzetesnökek kapcsolatban tapasztaltuk, hogy mint kegytárgy árusok a templomok bejáratánál vannak, és ezek a hírközlítők, olyan vonatkozásban is, hogy régi egyházi sajtótermékeket adnak át olvasásra, tehát nem árusítják.

Úgy gondoljuk ezek az adatok is bizonyítják, hogy jelentős „függetlenített” apparátus, Budapesten lényegesen nehezebb áttekinteni tevékenységüket, mint vidéken és a papok ezt ki is használják. Egyrészt reakciós szándékok megvalósítására, másrészt a lojális viszony munkálását azzal igyekeznek elkenni, hogy a városban nincs módja ellenőrizni az államnak, hogy elvégezte-e a vállalását, vagy sem. Nyilvánvaló, hogy az Egyháziügyi Hivatal[ban] Budapesten egy előadó, ezt a feladatot egyedül ellátni nem tudja, csak abban az esetben, ha az elvtársak kellő segítséget adnak azzal, hogy foglalkoznak a papokkal, azok érezzék a kerület vezetőinek ellenőrzését.

Az egyházipolitikai munka feladata, hogy az egyházon keresztül is a vallásos emberek becsületes részét, közelebb hozzuk a Párt és az állam célkitűzéseikhez. Ezzel egyidejűleg szembeszálljon a reakcióval, mely az egyházban is megtalálható. Ezért javasoljuk, hogy az elvtársak hívják össze a kerület rk. és külön a protestáns papokat, és az elmondottak alapján, kiegészítve a kerület tapasztalataival, tárják fel, hogy mit kíván az állam tőlük és a helytelen, vagy ellenséges megnyilvánulást le kell leplezni.

MOL XIX-A-21-c-030-8-1956 (16. doboz) Magyar Országos Levéltár. Állami Egyháziügyi Hivatal iratai. Adattár. 1956. Gálík László: Tájékoztató az ellenforradalom után néhány egyházipolitikai eseményről. 1958.

Címkek:

[1956](#) ^[2]

[ÁEH](#) ^[3]

[Állami Egyháziügyi Hivatal](#) ^[4]

[forradalom](#) ^[5]

[katolikus](#) ^[6]

[egyház](#) ^[7]

[református](#) ^[8]

[evangélikus](#) ^[9]

Kiadás: 6. évfolyam (2006) 5. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/az_allami_egyhazugyi_hivatal_ertekelese_az_1956_utan_kialakult_egyhazpolitikai_helyzetrol.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/az_allami_egyhazugyi_hivatal_ertekelese_az_1956_utan_kialakult_egyhazpolitikai_helyzetrol.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ae>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allami-egyhazugyi-hivatal>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/forradalom>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/katolikus>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/egyhas>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/reformatus>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/evangelikus>